

издержки в предпринимательском секторе экономики Беларуси / Электронная библиотека БГУ. – Режим доступа : <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/14253/1>. – Дата обращения : 20 марта 2014.

6. *Коропецький І. С.* Сектор трансакцій в сучасній Україні / І.С. Коропецький // Економіка України. – 1997. – № 7. – С. 43–51.

7. *Група Всемирного Банка.* Рейтинг экономик / *Група Всемирного Банка*. – Doing Business, 2014. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/rankings>. - Дата обращения: 11 октября 2014.

8. *Сараева И.Н.* Проблемы оценки уровня трансакционных издержек в предпринимательском секторе экономики Украины. – Научные труды ДонТУ, «Библиотека» / «Информационные ресурсы». – Режим доступа : <http://www.donntu.edu.ua>. – Дата обращения : 30 березня 2014.

Bibliography (transliterated): 1. Shatitko, A. E. Neoinstitucional'naja jekonomicheskaja teorija. Moscow : TJEIS, 1998. Print. 2. Auzan, A. A., et al. *Institucional'naja ekonomika. Novaja institucional'naja ekonomicheskaja teorija*. Moscow: INFRA-M, 2011. Print. 3. Lemeschenko, P. S. *Institucional'naja ekonomika. Uchebnoje posobije*. Moscow: ООО "FUainform", 2003. 4. Skorobogatov, A. S. *Institucional'naja ekonomika*. SPb filial GU-VCTE, 2006. Print. 5. Lemeschenko, P. S. "Transakcionnye izderzhki v predprinimatel'skom sektore jekonomiki Belarusi". Jelektronnaja biblioteka BGU. Web 20 March. <<http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/14253/1>>. 6. Koropeckij, I. S. "Sektor transakcij v suchasnij Ukraini". "Jekonomika Ukraini". Vol. 7, 1997. 43–51. Print. 7. Gruppy Vsemirnogo banka. "Rejting jekonomik". Gruppy Vsemirnogo banka. Doing Business, 2014. Web. 11 Oktober 2014. <<http://russian.doingbusiness.org/rankings>>. 8. Saraeva, I. N. "Problemy ocenki urovnja transakcionnyh izderzhok v predprinimatel'skom sektore jekonomiki Ukrainyi." Nauchnye trudy DonTU. "Biblioteka" / "Informacionnye resursy". Web 30 March. <<http://www.library.dgtu.donetsk.ua>>.

Postynula (received) 19.09.2014

УДК 665.5:338.27

Л.В. СОКОЛОВА, д-р. екон. наук, проф., Харківський національний університет радіоелектроніки, Харків;
В.С. КАРЕТНИКОВА, канд. екон. наук, проф., НТУ «ХПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОЛІЙНО-ЖИРОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

В даній статті проведено аналіз інноваційної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу. Розглянуто пріоритетні інноваційні напрямки в олійно-жировому виробництві, які зможуть значно підвищити ефективність суб'єктів господарської діяльності та забезпечити конкурентоспроможність олійно-жирової продукції на вітчизняному та світовому ринках.

Ключові слова: інноваційні технології, інноваційна сприйнятливість, конкурентоспроможність продукції, олійно-жирова галузь

Вступ. Олійно-жировий комплекс є потужним та стратегічно важливим промисловим сектором економіки України, основною метою якого є збільшення якісних і кількісних показників продукції в умовах нестійкого

© Л. В. Соколова, В. С. Каретнікова, 2014

конкурентного середовища. Однак виробництво конкурентоспроможної олійно-жирової продукції можливе на основі впровадження сучасних новітніх технологій та постійної активізації інноваційної діяльності підприємств.

Отже, для досягнення ефективності діяльності підприємств олійно-жирового комплексу потрібне здійснення інноваційних перетворень, що підвищить сприйнятливість суб'єктів господарської діяльності до інноваційних технологій.

Аналіз основних досягнень і літератури. Теоретичні та практичні питання підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств олійно-жирового комплексу знаходяться у полі зору наукових інтересів багатьох учених, серед яких Л.В. Бабенко, В.С. Каретнікова, В.Г. Кухта, П.Ф. Петік, Я.Б. Олійник, П.Т. Саблук, А.В. Фаїзов, О.Г. Шайко, О.М. Шпичак та інших. Актуальні проблеми інноваційних технологій знайшли відображення у працях таких науковців, як В.С. Каретнікова, Г.І. Сокол, Л.І. Перевалов, С.О. Тесленко, Ю.В. Захаренко, В.Ю. Папченко.

Однак, не зважаючи на численні дослідження, питання, пов'язані із підвищенням конкурентоспроможності підприємств олійно-жирового комплексу на засадах активізації інноваційної діяльності, у тому числі підвищення рівня сприйнятливості до інноваційних технологій, потребують подальшого поглибленого дослідження.

Мета дослідження. Метою даної статті є дослідження та аналіз можливості використання потенційних інноваційних технологій на підприємствах олійно-жирового комплексу, які необхідно впровадити у діяльність цих підприємств для забезпечення лідируючих позицій на вітчизняному та світовому конкурентних ринках.

Результати досліджень. Олійно-жировий комплекс України є одним із провідних у харчовій промисловості, підприємства якого випускають широкий спектр продуктів харчування та мають тісний зв'язок з іншими галузями. Основу олійно-жирового комплексу формують підприємства, що здійснюють переробку олійних культур з метою отримання рослинних олій.

Як свідчить проведений аналіз [1], олійно-жировий комплекс України набуває досить стійкого динамічного розвитку (див. рис. 1).

З наведеного рисунку видно, що олійно-жировий комплекс має достатньо великий економічний потенціал. Наразі підприємства самостійно здійснюють заходи управління, розвитку та формування економічної і техніко-технологічної політики, реструктуризації, реконструкції і модернізації виробництва. Для подальшої успішної діяльності підприємствам необхідно розробляти стратегічні напрямки діяльності, використовуючи інновації, засновані на науково-технічній перевазі, організації та управлінні виробництвом або викликах ринку. Особливу увагу необхідно приділяти інноваціям, заснованим на потребах ринку, що дозволяє випускати продукцію і враховувати найбільш сильні сторони конкурентів.

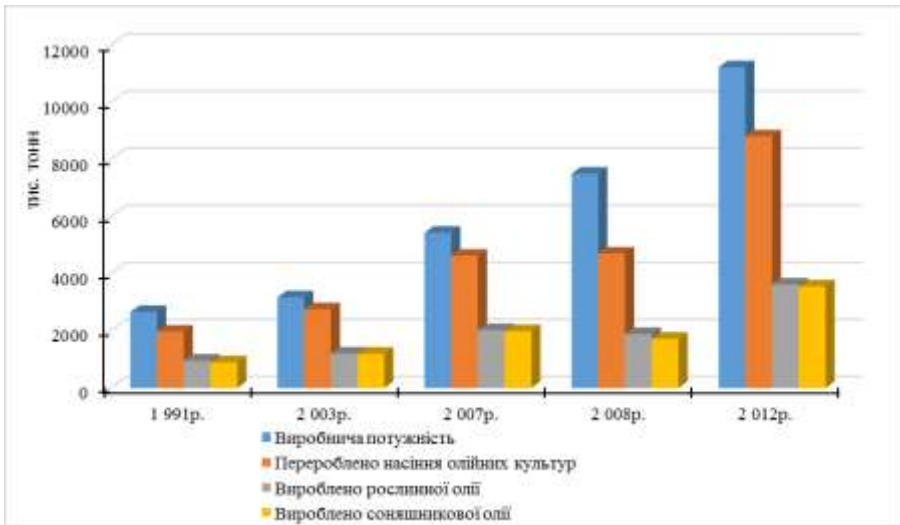

Рис. 1 – Динаміка розвитку олійно-жирового комплексу України

Ефективна інноваційна діяльність забезпечує зростання прибутку, що дає можливість підприємствам швидко реагувати на зміну ринкового середовища для виробництва конкурентоспроможної олійно-жирової продукції.

Одним із пріоритетних інноваційних напрямків на підприємствах олійно-жирового комплексу є одержання безлузгового ядра при обрушенні насіння соняшнику. Одержана таким способом олія не потребує рафінації (фізико-хімічний процес очищення олії), має підвищену стійкість при зберіганні, низьке кислотне число та не втрачає природний вітамінний компонент. Спектр використання такої олії є досить поширеним: вона може застосовуватися для приготування їжі для дорослих, у дитячому харчуванні, у лікувально-профілактичних цілях для регулювання обміну речовин, підвищення стійкості організму до інфекцій.

Більш того, спосіб одержання безлузгового ядра, дозволяє отримати харчову макуху, що може бути корисними добавками до хлібобулочних виробів, ковбас, оскільки макуха є носієм натурального рослинного білка [2].

Останнім часом керівники підприємств намагаються більш раціонально та ефективно використовувати відходи виробництва. Велика частина відходів олійно-жирових підприємств виникає при рафінації рослинних олій. Основним відходом, що підлягає утилізації, є соапсток, який утворюється на стадії нейтралізації кислот лужним розчином. Наразі він широко використовується в миловарному виробництві, однак, обсяги утилізації не перевищують 30%. В обмежених обсягах соапсток може бути спрямований на корм тваринам. Багатий фосфатами гідратаційний осад активно

застосовується для отримання фосфатидних концентратів, використовуваних на кормові або технічні цілі.

Однак, сьогодні впровадження ряду інноваційних технологій дозволяють одержати із соапстоку високоякісні жирні кислоти, що сприятиме зменшенню залежності вітчизняних виробників не тільки миловареної, але й багато іншої продукції від імпорту необхідної сировини, що, в свою чергу створить умови для збільшення обсягів виробництва миловареної продукції, гумово-технічних, лакофарбових матеріалів та інших виробів.

У зв'язку з підвищенням цін на паливно-енергетичні ресурси, ефективним напрямком підвищення конкурентоспроможності підприємств олійно-жирового комплексу є впровадження енергозберігаючих інноваційних технологій.

Одним із пріоритетних напрямків зниження енергетичних ресурсів на олійно-жирових підприємствах є використання альтернативних джерел енергії на основі біомаси рослинного походження, а саме соняшникового лушпиння.

Як показує проведений аналіз, переважна більшість олійно-жирових підприємств використовують соняшкове лушпиння виключно з метою отримання теплової енергії для забезпечення технологічних потреб підприємства. Проте, зарубіжний досвід підприємств показує, що одним із ефективних напрямків в олійно-жировому комплексі є використання технології когенерації на основі біомаси рослинного походження, що дозволяє отримати одночасно як теплову, так і електричну енергію.

Більш того, аналіз літературних джерел [3, 4] дозволяє виділити ще низку потенційних інноваційних технологій енергозбереження для підприємств олійно-жирового комплексу, серед яких можна виділити такі, як:

- розробка високоефективних енергозберігаючих технологій, схем, ліній, агрегатів, установок і енергоекономічного обладнання;
- розробка рекомендацій щодо збільшення коефіцієнту корисної дії котлоагрегатів, які працюють на лушпинні;
- використання вакуумних насосів з електроприводами замість пароежекторних блоків;
- вдосконалення нормативно-правової бази з енергозбереження в олійно-жировому комплексі;
- застосування магнітогідродинамічних резонаторів у виробництві соняшникової олії та ін.

Крім вищезазначених інноваційних технологій в олійно-жировому комплексі, варто виділити ще ряд таких інноваційних напрямків [5-8]:

- виробництво маргаринової та майонезної продукції та жирів з вмістом промислових транс-ізомерів жирних кислот відповідно до вимог ЄС;
- вироблення олійно-жирової продукції функціонального призначення (купажовані олії та жири з збалансованим жирно кислотним складом, збагачені вітамінами, йодовані олії тощо);

- розробка ресурсозберігаючих технологій (ензимні технології, технології з максимальною рекуперацією тепла, технології отримання водню з метану для процесу гідрогенізації жирів тощо);
- розробка технології виробництва білкових продуктів (білкової муки, концентратів, ізолятів) з вітчизняної відтворювальної жирової сировини (насіння соняшнику).

Висновки. Таким чином, на підставі вищезазначеного можна дійти висновку, що для збереження лідируючих позицій на світовому та внутрішньому ринках, підприємствам олійно-жирового комплексу необхідно більше уваги приділяти розвитку інноваційної діяльності. Реалізація інноваційних технологій на олійно-жирових підприємствах значно збільшить прибутковість та забезпечить конкурентоспроможність продукції.

В перспективі подальших досліджень доцільно розрахувати ефективність впровадження інноваційних технологій на конкретних підприємствах олійно-жирового комплексу.

Список літератури: 1. Олійно-жирова галузь України / Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. Показники роботи за 1991; 2003; 2007; 2008; 2012. – Харків : УкрНДІОЖ НААН. 2. Каретнікова В.С. Економічні проблеми інноваційних технологій переробки насіння соняшнику / В.С. Каретнікова, Г.І. Сокол, Л.І. Перевалов, С.О. Тесленко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 67 (1040). – С. 131-145. 3. Захаренко Ю.В. Основні напрями підвищення енергоефективності в олійно-жировій галузі / Ю.В. Захаренко // Збірник праць УкрНДІОЖ УААН. – 2008. – Вип. 2. – С. 71-76. 4. Захаренко Ю.В. Енергозбереження та екологія / Ю.В. Захаренко // Олійно-жировий комплекс. – 2005. – № 1. – С. 35-38. 5. Папченко В.Ю. Нові наукові розробки у галузі харчових технологій / Ю.В. Папченко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 38 (1011). – С. 178-182. 6. Фаїзов А. Державне регулювання функціонування та розвитку олієжирового підкомплексу / А. Фаїзов // Економіка АПК. – 2012. – № 6. – С. 30-35. 7. Саблук П.Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – №1. – С. 3-12. 8. Кухта В.Г. Результати технічного переоснащення масложирових производств України / В.Г. Кухта // Олійно-жировий комплекс. – 2008. – № 4. – С. 55-58.

Bibliography (transliterated): 1. *Oliyno-zhyrova haluz Ukrainy : Informatsiyno-analitychnyi buleten oliyno-zhyrovoyi haluzi Ukrainy ta Rosiyskoyi Federatsii*. Pokaznyky roboty za 1991; 2003; 2007; 2008; 2012, Kharkiv, UkrNDIOZh NAAN. 2. Karetnikova, V.S. (2013), “*Ekonomichni problemy innovatsiynykh tekhnolohiy pererobky nasynnya sonyashnyku*”, Visnyk NTU «KhPI», no. 67 (1040), P. 131-145. 3. Zakharenko, Yu.V. (2008), “*Osnovni napryamky pidvyshchennya enerhoefektyvnosti v oliyno-zhyroviiy haluzi*”, Zbirnyk prats UkrNDIOZh UAAAN, no. 2, P. 71-76. 4. Zakharenko, Yu.V. (2005), “*Enerhozberezhennya ta ekolohiya*”, Oliyno-zhyrovyyi kompleks, no. 1, P. 35-38. 5. Papchenko, V.Yu. (2013), “*Novi naukovy rozrobky u haluzi kharchovykh tekhnolohiy*”, Visnyk NTU «KhPI», no. 38 (1011), pp. 178-182. 6. Faizov, A. (2012), “*Derzhavne rehulyuvannya funktsionuvannya ta rozvytku oliyezhyrovoho pidkompleksu*”, Ekonomika APK, no. 6, P. 30-35. 7. Sabluk, P.T. (2010), “*Klasteryzatsiya yak mekhanizm pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ta sotsialnoyi spryamanosti ahrarnoyi ekonomiky*”, Ekonomika APK, no. 1, P. 3-12. 8. Kukhta, V.H. (2008), “*Rezultaty tehnicheskogo pereosnashheniya maslozhirovykh proizvodstv Ukrainy*”, Oliyno-zhyrovyyi kompleks, no. 4, P. 55-58.

Надійшла (received) 19.09.2014